

HİTİT İMPARATORLUK DEVRİ KRALLARINDAN I. ŞUPPİLULİUMA DÖNEMİNDE ANADOLU

Özlem SİR GAVAZ *

Öz

M.Ö. 3. bin yılın sonları ile M.Ö. 2. bin yılın ilk çeyreğinde Anadolu'da, bağımsız şehir devletleri varlığını sürdürmekteydi. Bu şehir devletlerini siyasi bir birlik altında toplamayı başaran Hitit Devleti için adım adım imparatorluğa giden yolda, Anadolu'da bulunan yerel krallıkların üzerinde uyguladığı siyasi ve askeri faaliyetlerinin önemli bir rolü vardı. Nitekim başarılı bir iç siyaset ile Hitit Devleti'nin Anadolu dışına açılımı da kolaylaşacaktı.

Çalışmamız yaklaşık M.Ö. 1355-1320 yıllarında hüküm süren I. Suppilulima'nın, Hitit Devleti'nin Anadolu'daki yerel krallıklar ve dönemin güçlü devletleri üzerindeki etkisini ve Anadolu merkezli bir devleti imparatorluk sınırlarına kavuşturan I. Suppilulima'nın izlediği stratejik devlet politikasını göstermeyi amaçlamıştır.

Bu bağlamda çalışmamızda Hitit Devleti'ni imparatorluk seviyesine getiren I. Suppilulima'nın Anadolu'daki icraatına değinilerek, M.Ö. 2. bin yıl Anadolu'da ilk İmparatorluğu kuran Hititler'in Anadolu ve dışındaki dönemin diğer uygarlıkları üzerindeki yansımalarını ortaya koyan bir çalışmayı öngördük. Aynı zamanda Hitit Devleti'nin ülke içindeki vassal krallıklar üzerindeki askeri ve siyasi politikası üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hitit Devleti, Kaşka, Azzi-Hayaşa, Arzawa, M.Ö. 14 yy.

Anatolia During the Time of Suppiluliuma I. King of the Hittite Empire

Abstract

There were towns which functioned as independent states during the period between the late 3rd Millennium BC and the first quarter of the 2nd Millennium BC in Asia Minor. The Hittite Kingdom achieved to gather those towns under a political union afterwards. The social and the military activities, which the Kingdom exercised over the local kingdoms, had an impor-

* Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü.
(ozlemsir@yahoo.com)

tant role in becoming the imperial state of the Hittites. Thus a successful interior politics would facilitate the Hittite Kingdom to seize the kingdoms the outside of the Anatolian peninsula.

This present study tries to show the Hittite politics under the reign of of Šuppiluliuma I (1355- 1320 BC) in Anatolia over the local states in that territory and also to the mighty kingdoms of that period, and the strategic politics of Šuppiluliuma I who achieved to set up a kingdom centered in Anatolia at the empire level.

In this context, it was dealt with the activities carried out under the reign of Šuppiluliuma I, who extended the Hittite Kingdom to the same level with the other developed civilizations of that period, so I have tried to point out the influences of the Hittite Kingdom, as one of the first empires established in Anatolia, over the other contemporary civilizations in Asia Minor in the 2nd Millennium BC.

Key words: The Hittite Kingdom, Kaška, Azzi-Hayaša, Arzawa, 14th Century BC.

I. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, Hitit Devleti'nin en güçlü ordu komutanı ve devlet adamlarından biri olan I. Šuppiluliuma'nın tahta çıkışından itibaren Anadolu üzerindeki icraatlarını ele alarak, M.Ö. 14 y.y. bölge tarihinin daha iyi anlaşılması ve yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır.

I. Šuppiluliuma'nın hükümdarlığı öncesinde bazı askeri girişimlerde bulunmasına rağmen, Anadolu ile sınırlı kalan Hitit Krallığı, Kuzey Suriye ve Mezopotamya'nın bazı bölgelerinde kalıcı bir takım başarılar elde etmiş ve imparatorluk olmaya yönelik büyük bir gelişim göstermiştir. Hitit tarihinde yeni bir dönemi başlatan ve kendinden sonra Hitit tahtına geçecek olan kralları oldukça etkileyen I. Šuppiluliuma'nın Kuzey Suriye ve Mezopotamya'da göstermiş olduğu başarısının temelinde Anadolu'da uyguladığı akılcı politikanın önemli bir rolü vardır. Bu nedenle kralın Anadolu'daki faaliyetleri, orijinal Hititçe çivi yazılı kaynaklar ışığında değerlendirilmiştir. Ayrıca, I. Šuppiluliuma zamanında bölgede bulunan yerel krallıkların, Hitit'in yükselen gücü karşısında takındıkları rolleri ve bölge üzerinde izledikleri devlet politikalarını da orijinal çivi yazılı kaynaklardan yararlanarak ana hatlarıyla aktardık.

II. I. ŠUPPİLULIUMA DÖNEMİNDE ANADOLU

I. Šuppiluliuma tahta geçmeden önce, babası III. Tuthaliya döneminde, veliht olarak devlet işlerinde rol oynamaya başladığı zaman Hitit Krallığı dört bir yandan gelen saldırı ve yağmalarla sıkıştırılmış bir durumdaydı. Bu durum KBo VI 28 nolu metnin 6-15 satırları arasında şu şekilde dile getirilmiştir:

KBo VI 28 (=CTH 88) (Götze, 1940: 21–26 ; Götze, 1975: 117 vd.)

Vs. I

6 evvelce Hatti ülkeleri düşman tarafından mahvedilmişti. Bir taraftan [ ]

7 Gaşgah düşman geldi ve Hatti ülkel[erini] mahvetti. Nenašša'yı¹ sınır

- 8 yaptı. Diğer taraftan Aşağı ü[lked]en Arzawa düşmanı geldi ve o da
 9 Hatti ülkelerini mahvetti. Tuwanuwa'yı,² Uda'yı³ sınır yaptı.
 10 Diğer taraftan Araunnalı düşman geldi ve Gaššiya ülkesinin tümünü
 mahvetti.
 11 Diğer taraftan Azzili düşman geldi ve yukarı [ülkelerin] tümünü
 mahvetti
 12 ve Šamuha'yı sınır yaptı. Išuvalı [düşman] geldi ve Tegarama ülkesini
 sınır yaptı.
 13 Diğer taraftan Armatanalı düşman [geldi] ve o da Hatti ülkelerini
 mahvetti
 14 ve şehri Kizzuwatna'yı [sınır yaptı.] şehri [Hatt]uša tamamen
 15 yakılıp yıkılmıştı⁴. Ve [ ] sadece hešti evi kurtulmuş idi.

Metinden anlaşıldığı üzere bu saldırıların sonucunda Hattuša tamamen yıkılmıştı. Hitit Krallığına bağlı tüm vasallar kaybedilmişti. Ülkenin dört bir yanından saldıran düşmanlara karşı çaresiz kalan Hitit Devleti, daha önceden ele geçirdiği ve Hitit sınırları içinde yer alan birçok yeri kaybetmiştir. Yine de oldukça güç koşullar altında bulunmasına rağmen Hitit Devleti, tekrar eski sınırlarına kavuşabilmek için ciddi bir politika izlemiş, bunun akabinde I. Šuppiluliuma, babası III. Tudhaliya'nın krallığının son dönemlerinde, Hitit ordularını başarılı bir şekilde yönetmiş, kuzey ve kuzeydoğudaki sınırları eski haline çevirmiştir (Kınal, 1998: 101 ; Goetze, 1975: 117). Bu başarı II. Murşili tarafından, babası I. Šuppiluliuma'nın kahramanlıklarının anlatıldığı metinde şöyle belirtilmektedir:

KBo XIV 3 (CTH 40) (Güterbock, 1956: 67)

Vs. III

- 12 Babam ülkeye vardığı zaman
 13 Hatti ülkesinin içine girmiş olan (ve)
 14 çok kötü bir şekilde muamele edilmiş olan Kaşkhalı düşmanları yakaladı.
 15- 16 Babam on iki kabileden oluşan Kaşkhalı düşmanla ülke içerisinde
 karşılaştı.
 17 Babama tanrılar yardım ettiler. (Böylece) adı geçen Kaşkhalı düşmanı
 18 kabile askerlerini yakaladığı yerde öldürdü. Ve
 19 o ne aldı ise (zapt etti ise)
 20 ki babam onları onlardan aldı.
 21 (ve) onları tekrar Hattililer'e verdi.

Metnin devamında Murşili, büyükbabasının da Yukarı Ülke'den Aşağı Ülke-ye geldiğini, Zithara şehrine vardığını ve orada şehrin bütün askerleri ile karşılaştığını, onların hepsini tanrıların yardımı ile yendiğinden bahsetmiştir. Görüldüğü gibi

elde edilen bu başarı, zor durumda bulunan ülke için yeni bir umut olmuş ve bu başarının devamı çok geçmeden gelmiştir.

I. Şuppiluliuma, babası ile çok yakın ilişkileri olmasına rağmen, ondan daha yaşlı olduğu tahmin edilen, Genç Tuthaliya olarak adlandırılan kardeşi tahta geçti. Başlangıçta bu durumu kabullenen Şuppiluliuma, daha sonra yanındaki destekçileri ile birlikte, kardeşini öldürerek, Hitit tahtına çıktı (Bryce, 1998: 168). Bu durumu I. Şuppiluliuma'nın oğlu II. Murşili, veba dualarında şöyle anlatmaktadır:

KUB XIV 14 + KUB XIX 1 + KUB XIX 2 + KBo III 47 (I. Veba Duası)
(=CTH 378) (Götze, 1930: 164 vd.)

Vs. I

- 16 [Fakat Babam] Tudhaliya'yı cezalandırmak isteyince, Hattuşa'nın
17 [prensleri, beyle]ri, yüksek rütbeli subayları hep[si ba]bamın tarafını
18 [tuttular]. Tudhaliya'yı yemin tanrıları yakaladılar.
19 [Tudhaliya'yı öld]ürdüler. Sonra onun kardeşlerini [onları da öl]
dürdüler.
20 [(akrabalarını) yakaladılar] ve onları Alaşiya ülkesine (sürgüne)
gönderdiler.

II. Murşili metnin devamında tanrıların babasını her şeye rağmen koruduklarından, ülkeyi tekrar refah ve bolluk içine sokmasına yardımcı olduklarından bahseder.

Hitit İmparatorluk Çağı'nın başlangıcı kabul edilen I. Şuppiluliuma dönemi, Hitit vesikalarına zengin bir şekilde yansımıştır. I. Şuppiluliuma'nın askeri seferlerini, Anadolu'nun çeşitli istikametlerine düzenlenen Anadolu seferleri ve Suriye seferleri olarak ikiye ayırabiliriz (Kinal, 1998: 100). Bu seferlerin kronolojik sırasını tespit etmenin zor olmasına karşın, Hitit Kralının Suriye Seferini gerçekleştirmeden önce, Anadolu'daki karışıklıkları gidermek ve refahı sağlamak için ilk olarak Anadolu saferlerini gerçekleştirmiş olabileceğini düşünebiliriz.

I. Şuppiluliuma tahta geçişinden hemen sonra, Hitit Ülkesi'nin kuzeyinde ve kuzeydoğusunda bulunan ve ülkenin kuzey sınırlarını tehdit altında tutan Kaşkalar'la mücadeleye başlamıştır. Burada bulunan Kaşkalar'ı püskürterek, Hitit kuzey sınırını oluşturmak için büyük çaba sarf etmiştir. Kaşka'nın doğuda Azzi-Hayaşa, güneyde Yukarı Ülke (KUR^{URU} UGU^{TI})⁵ ve batıda da Pala-Tum(m)ana ile sınır komşusu olduğu⁶ ve Hitit Devletinin Kaşka ve Azzi-Hayaşa'lı düşmana karşı Yukarı Ülke'nin tampon devlet olarak kullandığını (Murat, 1998: 435–436) birçok vesika göstermektedir. Yukarı Ülke'nin Hurri, Arzawa, Maşa, Luqqa, Kaşka ve Hitit ile birlikte geçmesi küçük bir ülke olmadığını göstermektedir (KBo XI 40 Rs. VI, st. 3–28). Nitekim Yukarı Ülke, Hitit Devleti'nin stratejik bir bölgesinde bulunmaktaydı. Kraliyet sarayının prenslerince yönetiliyordu (Götze, 1924: 5 vd.).

I. Šuppiluliuma dönemini anlatan II. Muršili'nin yıllıklarında I. Šuppiluliuma'nın Yukarı Ülke'den hareketle Azzi Hayaša Ülkesi ve Kaşkalar'a karşı düzenlediği seferlerde, kazandığı ganimetleri ve esirleri Šamuha'ya getirdiğinden bahsedilmektedir. II. Muršili bu durumu şöyle anlatmaktadır:

KUB XIX 11 (=CTH 40) (Güterbock, 1956: 62-65)

Vs. 1

- 1-2 Fakat babam ileriye doğru yürüdüğü zaman,
 3 O ülkesinde Hayaşalı düşmanla karşılaşmadı.
 4 Böylece babam tekrar Hayaşalı düşmana (karşı)
 5 gitti. Fakat onu yine de bulamadı.
 6 (Fakat) O, Kaşkalkı düşmanı, (Kaşkalkı) kabile askerlerinin tümünü
 [ülkenin içersinde]
 7 yakaladı. Ve ona tanrılar yardım ettiler, [Arinna şehrinin Güneş
 Tanrıçası,]
 8 Hatti şehrinin Fırtına Tanrısı, ordugâhın Fırtına Tanrısı, kırım Tanrıçası
 İstar'ı ve böylece çok sayıda [düşman]
 9 öldü. O hem de çok sayıda esirler [aldı]
 10 ve onları tekrar Šamuha şehrine getirdi.
 11 Sonra babam Šamuha'dan ileriye doğru gitti.
 12 [x Ülkesi] düşman tarafından tahrip edilmişti.
 13 Bütün düşmanları orada bulunuyordu. (Hatta)
 14 koyun çobanları yardım için gelmişti.
 15 Babam onlar için bir tuzak hazırladı ve Kaşkalkarı
 16 vurdu. Her kim
 17 yardım için gelmişse onları da aynı şekilde vurdu.
 18-19 Şöyle ki Kaşkalkı kabile askerleri ve yardımcı askerlerin çoğunu öldürdü.

İlgili metin yerinden, I. Šuppiluliuma'nın daha tahta geçmeden önce orduları başarılı bir şekilde yönettiği ve babası III. Tuthaliya'nın zamanında iyi bir komutan olduğu açıktır. Metinden, I. Šuppiluliuma'nın, Kaşkalkı düşmanla karşılaşip yendikten sonra, ele geçirdiği Kaşkalkı esirleri Šamuha'ya getirdiği anlaşılmaktadır. Burada dikkat çeken nokta, esirlerin Hattuša'ya değil de Šamuha'ya götürülmüş olmasıdır. Çünkü elimize geçen belgelerden kralın Suriye seferi sırasında ele geçirilen bütün esirlerin Hattuša'ya getirildiği bilinmektedir. Yine Anadolu'da düzenlenen seferlerde de elde edilen ganimetler ve ele geçirilen esirler Hattuša'ya getirilmektedir. Bu metinde ele geçirilen Kaşkalkı esirlerin Šamuha'ya götürülmesi, burasının askeri bir üs olabileceğini vurgulamakla birlikte, kralın henüz seferini bitirmediği ve bu yüzden de Hattuša'dan daha yakında bulunan bir Hitit merkeze geldiği düşünülebilir. Nitekim, Šamuha, III. Tudhaliya ve I. Šuppiluliuma

dönemlerinde Yukarı Ülke'nin merkezi konumunda olup, Kaşka ve Azzi-Hayaşalı düşmana karşı askeri bir üs olarak kullanılmaktaydı (Gastrang ve Gurney, 1959: 33; Yiğit, 1998: 278). Metinde aynı zamanda, I. Şuppiluliuma'nın Azzi-Hayaşa ve Kaşkalar'a düzenlediği seferler sırasında babası III. Tuthaliya'nın hastalığı nedeni ile Yukarı Ülke'de oturduğu da belirtilmektedir. Bu anlatımdan Kaşkalarla yapılan mücadelenin Kaşka, Yukarı Ülke ve Hitit üçgeni içerisinde gerçekleştiğini ve birbirlerine sınır olduklarını söyleyebiliriz (KBo XIV 3 Rs III st. 8–27; KUB XIX 11 Vs.1 st. 1–19; Guterbock, 1956: 62,63,67). I. Şuppiluliuma döneminde diplomatik yollarla, Yukarı Kızılırmak'tan, Fırat'a kadar bir sınır hattı oluşturulabilmiştir. Bu hattın gerisinde de tampon bölge olarak kullanılan, merkezi Şamuha⁷ olan Yukarı Ülke yer almaktaydı. Daha öncede bahsettiğimiz gibi, Yukarı Ülke stratejik açıdan oldukça önemliydi. Burasının düşman tarafından ele geçirilmesi durumunda, Hitit Devleti için Kuzey Suriye'ye giden önemli yollardan biri olan, Sivas'tan Malatya'ya giden yol, tehlikeye düşerdi (Murat, 1998a: 175 vd.). I. Murşili döneminden, I. Şuppiluliuma dönemine kadar Kuzey Suriye'ye gitmek için bu güzergâh kullanılıyordu. Yukarı Ülke'nin merkezi ve aynı zamanda bir kült merkezi olan Şamuha'nın yeri ile ilgili olarak Gastrang, Zara'da veya Zara'ya yakın bir mevkiye olabileceğini öne sürmüştür (Gastrang ve Gurney, 1959: 33).

I. Şuppiluliuma, Suriye seferine çıkmadan önce kuzey ve kuzeydoğudaki istikrarı sağlamak için, Tumana ve İştahara kentlerinde güçlü kaleler inşa ettirmiştir. (Schuler, 1965: 38–39) Pala ve Tumana'nın idaresini de baş Meşedi olan Zida'nın oğlu Hutupiyanza'ya vermiştir (Ertem, 1980: 7). Merkezi Hakm/piş⁸ olan sınır hattı, kutsal kent Nerik'e⁹ kadar uzanıyordu. Sivas ve Zara'nın doğusundaki tepelerde ise Kaşka toprakları bitip Azzi-Hayaşa'nın sınır bölgesi başlıyordu. Nitekim I. Şuppiluliuma'nın aldığı savunma tedbirleri arasında, Anadolu'nun kuzey doğusuna lokalize edilen Azzi-Hayaşa Ülkesi¹⁰ Kralı ile yaptığı antlaşmada yer almaktadır.

Azzi-Hayaşa Kralı Huqqana ile I. Şuppiluliuma arasında yapılan antlaşma metninde Şuppiluliuma şöyle demektedir:

A NÜSHASI: KBo 5.3 + 5. 12 + 19.43 + 19.43a + KUB 26. 38 + 40. 35
(=CTH 42) (Friedrich, 1930: 106–107; Karauğuz, 2002:151)¹¹

Vs. I

- 1 Hatti ülkesi kralı Majeste Şuppiluliuma şöyle (der):
- 2 Bak seni Huqqana'yı arkadaki kahramanı
- 3 yücelttim ve seni iyi yaptım.
- 4 Ve seni Hattuşa'da ve Hayaşalılar arasında iyilikle
- 5 tanıttım. Ve sana kız kardeşimi zevce olarak verdim.

Bu metin yerinden de anlaşıldığı gibi Şuppiluliuma, Azzi-Hayaşa Kralı Huqqana'ya kız kardeşini eş olarak vermiş böylece iki ülke arasındaki dostluğun

pekişmesine katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Azzi-Hayaša ile Kaška arasında çok yakın ilişkiler olduğu tahmin edilmektedir. I. Šuppiluliuma, yaptığı bu antlaşma ile Kaška'nın aldığı desteği sekteye uğratmayı da planlamış olmalıdır. Nitekim kral, Azzi-Hayaša ile iyi ilişkiler içersinde olmasına rağmen hükümdarlığının son yıllarında Kaška ile beraber bu ülke üzerine de yürümek zorunda kalmıştır (Schuler, 1965: 38–39). Antlaşma metninin devamında, I. Šuppiluliuma, Huqqana'ya, herhangi bir savaş durumunda Hitit Devleti'nin yanında yer almasını, Hitit Devleti'nin düşmanının aynı şekilde Azzi-Hayaša ülkesinin de düşmanı olması gerektiğini belirtmiştir. Ve aynı zamanda herhangi bir başkaldırıda Hitit Kralı ve Hitit Ülkesine karşı kötü niyetli olan kişileri hemen krala bildirmesini ve herhangi bir kötü söz işittiğinde de kralı haberdar etmesini antlaşmada belirtmiştir (Karauğuz, 2002: 154–160). Böylelikle antlaşmanın imzalanmasından sonra Kaşkalkı düşmanın, artık Azzi-Hayaša Ülkesi'nin de düşmanı olarak kabul edilmesi şart olmuştur.

I. Šuppiluliuma, Kuzey Anadolu'da aldığı tedbirlere güvenerek, Suriye seferine çıkmış ama çok geçmeden bu boşluktan istifade eden Kaşkalkı düşman ayaklanmış ve Orta Kaška bölgesinin doğusunda yer alan İšhupitta kentinden¹² hareket eden bazı Kaška kabileleri civardaki Hitit kentlerine saldırılar düzenlemiştir. Birçok Hitit kalesi baskına uğramış ve bölgedeki Hitit hâkimiyeti sekteye uğratılmıştır. Hitit Ülkesi'ne karşı yapılan bu saldırılar geçici yağmalar şeklinde değil, bazı yerleşmelerin tamamen ele geçirilmesine varıncaya kadar ciddi boyutlardadır (Schuler, 1965: 36 vd.). Nitekim Tumana şehrinin Kaşkalkı düşmana terk edilmesi ve Pala'daki Hitit askerlerinin de burada valilik yapan Hutupiyanza'nın idaresinde ancak kendilerini koruyabilecek durumda olmaları Kaška karşısında başarısız olunmasını sağlamıştır (Götze, 1975: 118). Pala ve Tumana devletleri Hitit Devleti için oldukça önem arz etmekteydi. Nitekim Hitit Devleti bu ülkeleri daha kuzeyde bulunan Kaşkalkı düşmana karşı kalkan bölge olarak kullanma politikası güdüyordu. I. Šuppiluliuma'nın icraatlarından bahseden yıllıklarda, kralın Suriye seferini yarıda bırakarak geri döndüğü, kuzeydeki Kaška ayaklanmalarını bastırıldığı ve bölgede tekrar istikrarı sağladığı kaydedilmiştir (Schuler, 1965: 35 vd.).

I. Šuppiluliuma döneminde Hitit Devleti'nin kuzeyinde bulunan Kaşkalkar ile batısında bulunan Arzawa'dan bahseden ve oldukça önemli sayılan bir diğer belge de, Hitit Devleti'ne karşı ayaklanan Arzawa kralı Tarhunnaradu'nun Mısır firavunu Amenofis'e yazmış olduğu ve kızını firavun ile evlendirme planları yaptığı mektuptur. Arzawa kralı'nın yazdığı mektuba karşılık, firavun tarafından Hititçe yazılan mektupta, Tarhunnaradu'nun kızının, mektubu getiren elçiyle birlikte gönderilmesini ve kızla birlikte gönderilecek çeyizler arasında da Kaşkalkı insanların da olması istenmektedir¹³. Fakat burada Kaşkalkar'ın hangi amaçla istendiği tam olarak bilinmemekle birlikte, Mısır'ın o sıralarda Nenašša'ya kadar sızmış olan Kaşkalkar ile siyasi bir ilişki kurma çabasında olduğunun bir göstergesi de olabilir. Çünkü mektubun devamında “Hatti Ülkesi'nin igai-” olduğu belirtilmiş bunun

anlamının ise “parçalanmak, bölünmek” (Friedrich, 1952: 81) anlamlarına geldiği düşünülürse (Ünal, 2003: 18) Mısır’ın Kaşka ile irtibata geçerek bir ortaklık arayışı içinde olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Nitekim daha önce de bahsettiğimiz gibi, I. Şuppiluliuma tahta geçmeden önce babasının zamanında, Hatti’nin parçalanmasında Kaşkallı düşmanın yanında Arzawalılar da büyük rol oynamış ve Arzawalı düşman Hitit Ülkesi’nin içlerine kadar sızarak, Niğde-Kemerhisar yakınlarındaki Tuwanuwa ve daha doğuda yer alan Uda’ya kadar yayılmışlardı. Buradan yola çıkarak, Mısır’ın Hitit’i parçalamak için Hitit ülkesinin çevresinde bulunan ve Hitit ile sürekli bir mücadele içerisinde olan Arzawa ve Kaşkalar’ı Hitit Devleti’nin siyasi üstünlüğüne son vermek için kullanmak istemiş olabileceği son derece muhtemel gözükmektedir.

I. Şuppiluliuma, daha sonra Anadolu’daki merkezi otoriteyi tekrardan kurmak için babası zamanında isyan eden Arzawalı düşmanın üzerine yürümüştür. Bu bölgeye düzenlediği seferler sonucunda Arzawa kuvvetlerini ele geçirmiştir. Kralın asıl düşüncesi yayılmacı bir güç olarak beliren Arzawa’yı da durdurup siyasi üstünlüğü sağlamak ve daha sonra rahatlıkla asıl hedefi olan Suriye’ye yönelmektir (Kınal, 1953: 26–27; Ünal, 2003: 21). Hitit Devleti’nin güneyinde Aşağı Ülke (Konya ovasının batısı) yer almaktaydı. Aşağı Ülke’nin batısında ise Arzawa Memleketleri¹⁴ yer almaktaydı. Yine Arzawa Bölgesi’nin kuzeyinde Marmara Denizi ve Troya’ya giden yol üzerinde tahmini olarak, Ahhiyawa¹⁵ ve Wiluša¹⁶ gibi devletler varlığını sürdürmekteydi. Aşağı Ülke, Arzawa’ya karşı bir hareket merkezi görevi görmekteydi. Hitit Devleti açısından Arzawa’ya karşı yapılacak olan mücadelede Aşağı Ülke önemli bir yere sahipti.

II. Muwatalli’nin Wiluša’lı Alakşandu ile yaptığı antlaşmada, Wiluša kralı Kukkunni’nin, I. Şuppiluliuma’nın Arzawa seferleri sırasında krala bağlı kaldığından bahsedilmektedir (KUB XIX 6 ; CTH 76 Friedrich, 1930: 50 vd.).

II. Murşili’nin, Mira-Kuwaliya¹⁷ kralı Kupanta-Kurunta ile yaptığı antlaşmada da Kupanta-Kurunta’dan önce tahtta Maşhuiluwa’nın olduğunu, fakat kardeşlerinin onu ülkeden kovduklarını, onun da Hititlere sığındığını ve I. Şuppiluliuma’nın ona kızı Muvatti’yi eş olarak verdiğini öğrenmekteyiz (KBo IV 7 Öy. 1–10 (=CTH 68); Friedrich, 1926: 95 vd.).¹⁸ Aynı zamanda kral, yaptığı bir antlaşma ile onu Hitit Devleti’ne hukuki olarak bağlamıştır (Karauğuz, 2005: 30).

II. Murşili’nin, Şeha Nehri Ülkesi¹⁹ kralı Manapa-Tarhunta ile yaptığı bir antlaşmada da I. Şuppiluliuma’nın bu krallık ile iyi ilişkileri olduğuna değinilmiştir. Ve Manapa-Tarhunta’nın babası Muwa-UR. MAH ile Hitit Devleti arasında anlaşma tarzında ilişkilerin kurulmuş olabileceği de muhtemel gözükmektedir (KUB XIX 49 (=CTH 69) ; Friedrich, 1926: 1–41).

Diğer yandan Hitit kaynaklarından I. Şuppiluliuma döneminde, Hanutti isimli bir komutanın idaresi altındaki kuvvetlerin Batı Anadolu’ya sefere gönderildiği ve Hapalla Ülkesi’ne²⁰ ait birliklerin mağlup edilerek, bu ülkenin yağma edil-

diği anlaşılmaktadır (Klengel, 1999: 138 vd.). Buradan Arzawa Memleketleri'nin I. Šuppiluliuma zamanında, Mira-Kuvaliya, Hapalla, Wiluša ve Šeha Irmağı ülkeleri olarak parçalandıkları net olarak anlaşılmaktadır (Ünal, 2003: 26).

Anadolu'nun kuzeybatı bölgesine lokalize edilen Maša Ülkesi'nin²¹ de I. Šuppiluliuma döneminde ele geçirildiğini, II. Muršili'ye tarihlenen ve babasının kahramanlıklarını anlattığı metinlerden öğreniyoruz. Metinde II. Muršili şöyle demektedir:

KUB XIX 10 (CTH 40) (Güterbock, 1956: 65 vd; Taş, 2007:19)

- 7 Ancak büyükbabam sağlıklı idi
 8 o Yukarı Ülkeden aşağı geldi. Maša Ülkesi'nin
 9 askerleri ve Kamala Ülkesi, Hulana Nehri Ülkesi,
 10 ve de Kašiya Ülkesi'ne devamlı olarak saldırdıklarından, büyükbabam
 11 onları vurmak için yürüdü.
 12 Babam, büyük babam ile sefere çıktı.
 13 Tanrılar büyükbabama yardım ettiler.
 14 ve (o) gitti. Maša Ülkesi ve Kamala Kenti'ni yakıp yıktı.

Metinden, III. Tuthaliya zamanında bozulan istikrarın yeniden sağlanması için harekete geçildiği ve I. Šuppiluliuma'nın da babası zamanındaki askeri seferlere bizzat katılarak kazanılan askeri başarılarla büyük rol oynadığı anlaşılmaktadır.

I. Šuppiluliuma'dan sonra tahta geçen kralların bu dönem hakkında verdikleri bilgilerden, kralın Arzawa memleketleri ile yaptığı siyasi antlaşma ve akrabalık bağlarıyla, Arzawa Memleketleri'ni Hitit ülkesine bağlı vassal devletler yapmayı başardığı anlaşılmaktadır. Nitekim Hitit devleti, batı ve güneybatı Anadolu'da bulunan ülkeler ile gerek evlilik, gerek antlaşma, gerekse savaşmak sureti ile hep bir ilişki içerisinde olmuştur (Süel, 2001: 671). Fakat I. Šuppiluliuma'nın Suriye bölgesiyle iyiden iyiye meşgul olduğu saltanatının sonlarına doğru, Arzawa ülkeleri yeniden başkaldırmış ve Arzawalı Uhha-zitiš kuzeybatıda bulunan Ahhiyawa ülkesi ile ilişkiler içersine girmiştir.²²

Arzawa Memleketleri ve Kaşkalkı düşman, I. Šuppiluliuma döneminde Hitit Devleti'ni fazlasıyla meşgul etmiş ve Hitit Devleti'nin yayılma politikasını değiştirmesine, zamanın güçlenen devletlerine karşı rekabet gücünün azalmasına neden olmuştur. Fakat I. Šuppiluliuma, kıvrak zekâsı ve askeri yeteneği ile Hitit Devleti'nin Anadolu içindeki siyasi birliğini güçlülükle de olsa sağlamıştır.

I. Šuppiluliuma, babası zamanında Armatana ülkesi tarafından işgal edilmiş olan Kizzuwatna'ya karşı da bir sefer düzenlemiş ve burayı kendine bağlayarak Kilikya kapılarını elinde tutan bu devlet ile iyi ilişkiler içersine girmeyi başarmıştır. İleriki yıllarda da Kizzuwatna kralı ile bir antlaşma yapan I. Šuppiluliuma, eşi kraliçe Henti, prens Arnuwanda ve muhafız kıtası subayı Zida ile birlikte oğulları

Telepinu'yu yerel Kizzuwatna tanrılar üçlüsü Teşup, Hepat ve Şarruma için rahip-kral olarak atamıştır (Götze, 1940: 12 vd. ; Bryce, 1998: 168 vd.; Ünal, 2002: 141). Kararname niteliğindeki metnin tercümesi şu şekilde verilmiştir:

KUB XIX 25 (= CTH 44) (Götze, 1940: 12–17)

Vs. I

3 Biz Kizzuwatna şehrinde, onun oğlu Telepinu'yu [Teşup, Hepat]
4 ve Şarruma'ya [köle olarak verdik].
5 Seni rahip yaptık.

6 Ben [Büyük Kral] Şuppiluliuma, [Büyük Kraliçe Henti], prens
7 Arnu(w)anda ve [saray muhafızlarının başı] Zida, rahip
8 Telepinu için [oğlu (ve) torunu için de geçerli]
9 şöyle bir antlaşma [yaptık]:

10-11 Aynı şekilde ben, Majeste ve de kraliçe, Telipinu'yu nasıl [tanrıların
rahibi]
ve de kölesi tanıdıysak. O, [prens Arnu(w)anda'yı da aynı şekilde
12 bey olarak tanısin
13 ve aynı şekilde biz onu koruyacağız ve ona iyi bir şekilde davranacağız.
14 Hatti ülkesinde başka bir insanı istemesin.

Metnin devamında her kim kral, kraliçe ve prens hakkında kötü bir söz söylerse onu korumaması ve onların düşmanınının Telepinu'nun da düşmanı, dostlarının ise Telipinu'nun da dostu olması gerektiği vurgulanmıştır. Vassal bir antlaşma niteliği taşıyan bu kararname ile I. Şuppiluliuma, Mitanni ile Hitit arasında tampon devlet konumunda olan Kizzuwatna ile dostluk bağlarını pekiştirmeyi amaçlamış olmalıdır. Aynı zamanda dini bir merkez konumunda olan Kizzuwatna'ya oğlunu rahip kral olarak atayan I. Şuppiluliuma, dinsel bir bağlılık yaratarak akıllı bir politika sergilemiştir.

Kizzuwatna kralı Şunaşşura ile kimliği henüz belli olmayan bir Hitit kralı arasında yapılan antlaşma metninde geçen satırlar, I. Şuppiluliuma dönemi ile benzerlikler göstermektedir. Metnin bizi ilgilendiren satırları şöyledir:

KBo I 5 (= CTH 41) (Weidner, 1923: 88 vd.)

Vs. I

5 Önceden büyük babamın zamanında Kizzuwatna ülkesi
6 Hatti ülkesinin parçası olmuştu. Fakat sonradan Kizzuwatna ülkesi
7 Hatti ülkesinden ayrıldı ve Hurri ülkesinin tarafına geçti.

-
- 8 [Şimdi] majestemin köleleri İšuwa ülkesi halkı
 9 Majesteme karşı düşmanlığa [başladı.]
 10 ben onun efendisi onlara [savaşa] gittim (ve) İšuwa ülkesini yendim. Fakat [İšuwa halkı] Majestemin önünden
 11 kaçtı. (ve) Hurri ülkesine indi. Ben Majeste Hurrilere
 12 (haber) gönderdim: “ Kölelerimi iade et!” fakat Hurriler,
 13 Majesteme şöyle haber gönderdi: “Hayır! (geri vermeyeceğiz)”
-

Antlaşma metninin satırları incelendiğinde bu antlaşmanın I. Şuppiluliuma ile yapılmış olması muhtemel gözükmektedir²³. Yine antlaşma metninin ilerleyen satırlarında şöyle devam etmektedir:

KBo I 5 (= CTH 41)

Vs. I

- 20 Hurrili, ben Majesteye kölelerimi iade etmedi, fakat yaya
 21 ve arabalı savaşçılarını sevk etti. Onlar majestemin yokluğunda İšuwa ülkesini yağmaladı (ve)
 22 buldukları bütün NAMRA sığır (ve) koyunları yakaladı.
 23 Hurri ülkesine götürdü. Ben Majeste (ise) diğer bir
 24 düşmanla savaşmak için başka bir yerde kaldım.

Görüldüğü gibi bu satırlarda bahsi geçen Hitit kralının I. Şuppiluliuma olduğu düşünülürse, Hitit kralı, Kizzuwatna ile daha önceden var olan dostane ilişkileri yeniden kurarak, Yukarı Mezopotamya’da güçlü bir devlet olan, Mitanni’ye karşı tampon bir devlet oluşturmayı ve Anadolu’nun güney sınırlarını güvence altına almayı planlamış olmalıdır. Aynı zamanda antlaşma metninde İšuwa ile ilgili olarak da İšuwa halkının düşmanca tavırlarından bahsedilmiş, buna karşılık olarak İšuwa’ya giderek İšuwa halkını yendiğini fakat onların kaçarak Hurrilere sığındığını ve Hurrilerle birlik olduklarını kaydetmiştir. Yine kral başka bir düşman ile uğraşırken Hurrili düşmanın İšuwa’ya gelerek burasını yağmalaması da antlaşma metninde bahsedilmiştir. Anlatılan tüm bu faaliyetler kralın Suriye seferinin başlangıcında akseden olayları bize hatırlatmaktadır. Maalesef bahsi geçen bu belgenin henüz I. Şuppiluliuma dönemine ait olup olmadığı açığa kavuşturulamamıştır.

Aynı zamanda I. Şuppiluliuma’nın Mitanni kralı Mattiwaza ile yaptığı antlaşmanın şahit olarak isimleri sayılan tanrı listesinde, Hitit panteonu içinde Kizzuwatna ve Hatti’nin erkek ve dişi tanrılarının isimlerinin sayılması, Kizzuwatna’nın, I. Şuppiluliuma döneminde Hitit kraliyetinin bir parçası olarak görüldüğünün bir kanıtıdır (Hoffner, 1997: 183).

I. Šuppiluliuma'nın yaptığı tüm bu faaliyetlerden anlaşıldığı üzere, tahta geçmeden önce ve tahta geçtikten sonra hükümdarlığının ilk yıllarında Anadolu odaklı bir politika oluşturduğu dikkati çekmektedir. Hatta kendinden çok sonra Hitit kralı olan III. Hattuşili dönemine ait bir tablette, I. Šuppiluliuma'nın Anadolu'da babası zamanında bozulan istikrarı yeniden sağlamak için 20 yılını verdiğinden bahsedilmektedir (KUB XIX 9 st. 6-25; CTH 83 Riemschneider, 1962: 110-121; Klengel, 1999: 138 vd.).

III. Hattuşili, ilgili metinde bu durumu şu şekilde dile getirmiştir:

KUB XIX 9 (CTH 83) (Riemschneider, 1962: 119)

Vs. I

7 ve (şöyle) oldu. Büyük babam Šuppiluliuma
8 (ülkeleri) tekrar tahkim etti. Onları düzene koyuncaya
9-10 ve tekrar (tamamen) alıncaya kadar, o bununla yirmi yıl vakit geçirdi.

Burada zikredilen 20 yıl belki abartılarak verilmiş olabilir ya da I. Šuppiluliuma'nın tüm saltanat yıllarını ve bununla beraber Anadolu ve Suriye'ye yapmış olduğu tüm seferleri içeriyor olabilir. Nitekim Astour'un dediği gibi, I. Šuppiluliuma'nın ilk Suriye harekâtı saltanatının ilk yılında olmuştur. Anadolu ve Suriye'deki savaşların da aynı zamanda meydana gelmiş olması muhtemel gözükmektedir (Astour, 1989: 6 vd.). Bununla ilgili olarak, EA 59 nolu Amarna mektubunda, Tunip halkının, "20 yıl boyunca" firavuna mektup yazdıklarından ama cevap alamadıklarından bahseder. Bu mektuptan yola çıkarak, III. Hattuşili döneminde kaleme alınmış ve I. Šuppiluliuma ile ilgili bilgiler veren metinde geçen 20 yıl ifadesinin "çok uzun yıllar çaba sarf ettiği" anlamında kullanılmış olduğu, daha gerçekçi gözükmektedir (Güterbock, 1956: 119 vd.).

Riemschneider'e göre yukarıda küçük bir kısmını vermiş olduğumuz III. Hattuşili döneminde kaleme alınmış metin gurubunda (CTH 83; 1. A. KUB XIX 9, B. KUB XIX 8; 2. KBo XII 44 ; 3. KUB XXXI 20 + KBo XVI 36) baş meşedi olan Tudhaliya'nın oğlunun Hitit Devleti'nin düşmanlarına karşı kazandığı zaferler anlatılmaktadır (Riemschneider, 1962, 119). Laroche ise, bu metinlerin, I. Šuppiluliuma'nın savaşları ile ilgili olduğunu düşünmektedir (Laroche, CTH 83, 1971: 16). Bu metin gurubundaki KBo XVI 36 + KUB XXXI 20 nolu metinler Sedat Alp tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir:

KBo XVI 36 + KUB XXXI 20 + Bo 5768 (=CTH 83) (Alp, 1977: 644-645)

II 4 O, [or]adan nereye gitti ise ,
5 Ona (karşı) bir yandan Šakaddunuwa dağı²⁴ (halkı)
6 düşman idi. Diğer yandan ona (karşı)
7 Šišpiunuwa²⁵ dağı (halkı) düşman idi.
8 [Di]ğer yandan Šarpunuwa²⁶ dağı halkı ona (karşı)

- 9 [düşm]an idi. Onu(n orada olduğunu)
 10 [b]ütün düşman[lar?] karşıdan
 11 işitince, Kaşkalar'ın
 12 hepsi (de) oraya vardılar.
 13 ve ona (karşı) Zuliya²⁷ ırmağının ön[ünde]
 14 köprüyü tuttular.
 15 ve köprüyü yıktılar.
- III. 1 Zuliya'nın (suları) yüksek
 2 idi. Šamuha kentinin Tanrıçası İstar
 3 ona yardım etti.
 4 ve (suları) yükselmiş (olan) Zuliya ırmağından
 5 dışarıya sürdü. Onu sudan
 6 kemeri[nde]n tutarak yukarıya
 7 (çekti). İrmakta ona
 8 y[ay]la, [o]kla (ve) taşla
 9 saldırdılar. Hakimem Šamuha kentinin tanrıçası İstar
 10 onun üstünde bir kalkan tuttu.
 11 İrmaktan (öte) yana varınca
 12 düşmana karşı bir harp arabası ile
 13 öte yana sürdü. Düşman da ona karşı [sür]dü.
 14 Onun harp ara[basını süren] komutanlar da
 15 aynı biçimde ırmaktan ö[te yana? sürdüler.]

III. Hattuşili döneminde kaleme alınmış CTH 83 nolu metin gurubunun bir parçası olan bu metinde I. Šuppiluliuma'nın Hitit Devleti'nin kuzeyinde bulunan Kaşkalkı düşman ile olan mücadelesi anlatılmaktadır. Yine metinden, anlaşıldığı üzere, bölgede dağınık halde bulunan halkın I. Šuppiluliuma'ya karşı birleşerek savaştıkları ortadadır. Zaten daha önce de belirttiğimiz gibi bölgede bulunan Kaşka halkı ayrı ve birbirinden bağımsız gruplar halinde yaşamaktaydı ve bunlar Hititler'e karşı birleşerek birlikte mücadele ediyorlardı (Schuler, 1965: 13 vd.). Yine daha öncede bahsettiğimiz gibi, metinde Yukarı Ülke'nin merkezi konumunda olan Šamuha kentinden²⁸ (Gastrang ve Gurney, 1959: 33; Yiğit, 1998: 278) ve bu kent tanrıçası İstar'dan ayrıca bu tanrıçanın, I. Šuppiluliuma olduğunu düşündüğümüz, Hitit kralına düşmanla savaşması esnasında yardım ettiğinden söz edilmektedir. Metinde geçen dağ ve ırmak isimlerinin ise Kaşkalkı halkın yaşadığı yerler olması muhtemeldir²⁹. III. Hattuşili döneminde yazılmış bu metinler, I. Šuppiluliuma'nın büyük Suriye seferine çıkmadan önce kuzeyde bulunan Kaşkalkı düşman ile olan mücadelesi ve bölgede otoriteyi kurma çabalarını açıkça ortaya koymaktadır. Anlaşılan I. Šuppiluliuma'nın Anadolu'daki merkezi otoriteyi kurmak için uzun yıllar çaba göstermesi, kendisinden sonra tahta geçen Hitit krallarını da oldukça etkile-

miş ve geçmişten ders almalarını sağlayarak, Kaşka halkının hafife alınmayacak bir düşman olduğu anlaşılmıştır.

I. Şuppiluliuma'nın, Suriye ve Mezopotamya üzerine bir sefere çıkmadan önce, Tegarama ülkesini işgal eden İšuwa'yı da Hitit ülkesine tekrar bağlaması gerekiyordu³⁰. Çünkü İšuwa'nın kaybedilmesiyle Hitit Devleti'nin doğu sınırları Hurri saldırısıyla karşı karşıya kalmıştı. Ve doğu sınırındaki bütün bölge, merkezi otoriteden yoksun, küçük siyasi birliklere bölünmüştü. Bu durumda bu bölgeyi idare etmek çok zorlaşmıştı. Hitit ordusu yaklaştığında bu bölgeleri istila eden ya da bölgede isyan çıkaran topluluklar geri çekiliyorlar, Hitit ordusu uzaklaştığında ise tekrar buldukları yerlere dönüyorlardı (Altman, 2004: 81 vd.).

İšuwa'nın yer aldığı düşünülen Orta Fırat Bölgesi, prehistorik dönemler bakımından da zengin bir bölgedir. Aynı zamanda Keban kurtarma kazıları esnasında ortaya çıkarılan verilere göre, bölge çok erken dönemlerden itibaren Mezopotamya ile yakın ilişkiler içindedir (Kale, 1999: 71). Anadolu ile Suriye ve Mezopotamya arasında stratejik bir noktada bulunmasından ötürü, bu bölgede alınacak tedbirler I. Şuppiluliuma'nın Mezopotamya ve Suriye politikasının temelini oluşturacaktır. Aynı zamanda İšuwa ülkesine yapılan saldırı, Fırat nehrinin aşılması, Mitanni topraklarına girilmesi anlamına da geliyordu (Bryce, 1998: 168 vd.). I. Şuppiluliuma, Suriye seferini Tegarama Ülkesini³¹ işgal eden İšuwa'ya saldırarak başlattı. Kral, Mitanni kralı Mattiwaza ile yaptığı antlaşma metninde bu saldırıya bahane olarak babası III. Tudhaliya zamanında İšuwa'nın Hitit ülkesine olan düşmanca yaklaşımlarını gösterdi (Yiğit, 1996: 244). İšuwa'dan bahseden diğer bir belge de I. Şuppiluliuma'nın Nuhaşşe kralı Tette ile yaptığı antlaşma metnidir. Antlaşmada İšuwa'nın tahribinden ve oraya yaptığı saldırıdan bahsedilmektedir (KBo I 4+KBo III 10 ve dupl. (=CTH 53) ; Weidner, 1923: 58-71; Kinal, 1947: 3). Hititler ile Mitanni ve Asur arasında kalan bir bölge de yer alması açısından (Yiğit, 1996: 247) İšuwa'nın Hitit egemenliğinde olması her zaman büyük önem arz etmiştir. Suriye ve Mezopotamya'ya geçiş güzergâhında olması, burasının I. Şuppiluliuma tarafından ilk hedef olarak görülmesine yol açmış olmalıdır ki kral büyük ve zahmetli Suriye seferini burayı ele geçirerek başlatmıştır.

III. SONUÇ

Hitit İmparatorluk krallarından biri olan I. Şuppiluliuma, tahta geçer geçmez Anadolu odaklı bir siyaset izlemiş ve bazı bölgelerde geçici olarak da olsa merkezi otoriteyi sağladıktan sonra Hitit Devleti'nin kuruluşundan itibaren asıl hedef olan Kuzey Suriye'ye yönelmiştir. Nitekim kral, merkezi Hattuşa'da olan Hitit Devleti'ni güvence altına almadan Anadolu'nun güneydoğusunda uzun süreli askeri seferleri göze alamazdı. I. Şuppiluliuma, ilk olarak Hitit merkez alanının kuzeyinde yayılmış olan Kaşkahlı düşmanla ilgilenmiş ve bu bölgede istikrarı sağlamak

için uzun yıllar çaba sarf etmiştir. I. Şuppiluliuma, Kaşka ile zaman zaman birlikte hareket eden Hitit Devleti'nin kuzeydoğusunda bulunan Azzi-Hayaşa ülkesi ile de bir antlaşma yapmıştır. Kız kardeşini Azzi-Hayaşa ülkesi kralı Huqqana ile evlendirerek Hititler'in kuzeydoğu sınırlarını akrabalık bağları ile güvence altına almıştır. I. Şuppiluliuma aynı zamanda Hitit Devleti'nin batısında bulunan ve babası zamanında ayaklanan Arzawa Memleketleri ile de mücadele etmiştir. Bu zamanda Mira-Kuvaliya, Hapalla, Wiluša ve Šeha Nehri ülkesi olarak ayrılmış durumda olan Arzawa Memleketleri'ni teker teker kendine bağlamayı başarmıştır. Yine babası III. Tuthaliya zamanında Armatana'lı düşman tarafından işgal edilmiş olan ve Hitit Devleti'nin güneyinde bulunan Kizzuwatna'ya da bir sefer düzenlemiş ve sonraki yıllarda oğlu Telepinu'yu buraya rahip kral olarak görevlendirerek, Kizzuwatna Memleketi ile bir nevi vassal antlaşma niteliğinde bir kararname imzalamıştır. Nitekim Suriye seferleri sırasında Kilikya kapılarını elinde tutan Kizzuwatna ile dostane ilişkiler içersinde olması, Hitit lehine çok önemli sonuçlar doğurmuştur.

I. Şuppiluliuma Anadolu'da izlediği akılcı politika sayesinde Kuzey Suriye üzerinde kalıcı ve istikrarlı bir yayılma gösterebilmiştir. Kral, Anadolu içindeki vassalleri evlilik bağları ya da politik stratejiler ile kendine bağlamış, fethettiği yerlerde garnizonlar oluşturmuş, düşman devletlere karşı tampon devlet uygulamasını başarılı bir şekilde gerçekleştirmiş ve olumlu sonuçlar aldığı bu siyasi politikayı Kuzey Suriye üzerinde de uygulayarak büyük bir başarı göstermiştir. Bu sayede Kral, Hitit Devleti'nin Amarna çağı'nda Mısır, Babil ve Asur gibi dönemin büyük devletleri arasında yer almasını sağlamıştır.

I. Şuppiluliuma Döneminin politik stratejisini belirleyen önemli etkenlerden biri, Hitit Devleti'nin sınırlarının hem kuzeyde, hem de batıda güvence altına alma kaygısıdır. Nitekim Anadolu'nun jeopolitik konumu nedeniyle yarımada hakim olan her büyük gücün duyduğu en doğal kaygı sınırlarının güvence altında tutulmasıdır. I. Şuppiluliuma, yerel krallıklar ile yaptığı bağlaşıklık antlaşmaları sonucunda bu krallıkları birer Hitit vassalı yapmış ve herhangi bir savaş ya da isyan durumunda Hitit'e yardımcı askeri güç oluşturmuştur. Yine vassal yaptığı bu yerel krallıkların ödedikleri vergiler, kazanılan savaş ganimetleri, verilen hediyeler, Hitit Devleti'nin Anadolu içinde ve dışında güçlü bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlamıştır. I. Şuppiluliuma, Kuzey Anadolu'da bulunan Kaşkalar'a ve Azzi-Hayaşa'ya karşı Yukarı Ülkeyi, Batı Anadolu'da Arzawa'ya karşı Aşağı Ülkeyi, Yukarı Mezopotamya ve Kuzey Suriye'deki Mitanni Devleti'ne karşı Kizzuwatna ve İšuwa'yı tampon devlet olarak kullanmış, ele geçirdiği yerlere kraliyet ailesi mensuplarını ya da bizzat oğullarını kral olarak atayarak, kendisinin bölgede olmadığı zamanlarda Hitit çıkarlarının birinci elden korunması ve bölgede güvenliğin sağlanmasını amaçlamıştır. I. Şuppiluliuma'dan sonra Hitit tahtına geçen krallar da onun Anadolu içinde ve dışında izlediği politikayı başarıyla sürdürmüş ve böylece Hitit İmparatorluğu bu temel politikanın ışığında yaklaşık M.Ö. 1200'lerde Deniz Kavimleri'nin istilasına dek varlığını sürdürebilmiştir.

NOTLAR

- [1] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Nenaşa / Ninaşa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte-Tischler (1978: 282 vd.) ve del Monte (1992: 111).
- [2] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tuwanawa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte-Tischler (1978: 447 vd.) ve del Monte (1992: 176).
- [3] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Uda'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte-Tischler (1978: 466) ve del Monte (1992: 182).
- [4] Şuppiluliuma'nın tahta henüz geçtiği evrede, Hattuşa kentinin uğradığı bir baskın ve bunun hemen akabinde bir yangın olayı görülmektedir (Schuler, 1965: 37).
- [5] Yukarı Ülke, Hitit Devleti'nin Kuzey ve kuzeydoğusunda bulunuyor ve Kızılırmak'ın yan kollarına kadar uzanıyordu. Kuzey ve kuzeydoğudan Kaşka bölgesi ile güney doğudan ise Azzi ile sınır oluşturuyordu (Ünal, 1974: 224-225).
- [6] Schuler, bağımsız üç Kaşka gurubunun olduğunu, Batı Kaşka gurubunun Gökırmak ve Devrez üst geçitinin kuzeyinde yer aldığını, merkezi Kaşka gurubunun Kızılırmak ve Aşağı Çekerek arasında olduğunu, Doğu Kaşka gurubunun ise Çorum Mecitözü ile Kelkit Çayı'nın kuzeyinde bulunduğunu ileri sürmektedir (Schuler, 1965: 13 vd.).
- [7] Şamuha, I. Şuppiluliuma'nın Kaşka ve Azzi-Hayaşa'ya karşı seferlerinde askeri üs olarak kullanılmaktaydı (Gastrang ve Gurney, 1959:33). Şamuha'nın lokalizasyonu için bkz. Yiğit (1998: 273 vd.). Çivi yazılı metin yerleri ve literatür için Şamuha'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 339 vd.) ve del Monte (1992: 137).
- [8] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hakm/piş'in geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 65 vd.) ve del Monte (1992: 22-23).
- [9] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Nerik'in geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 286 vd.).
- [10] Kaşka toprakları, doğu ve kuzeydoğu Anadolu'da aranan Azzi-Hayaşa Ülkesi ile sınırlı olmalydı. Azzi-Hayaşa Ülkesi'nin Sivas'ın doğusunda yer aldığı son yıllarda bölgede yapılan kazılardan anlaşılmaktadır. Bu kazılardan elde edilen veriler, burasının Hitit Kültürü ve siyasi hâkimiyeti içinde yer aldığını göstermektedir. Bunlar arasında Sivas kalesi kazısı, Kuşaklı ve Kayapınar kazı buluntuları sayılabilir (Ünal, 2003: 54-55).
- [11] Hitit ve Azzi-Hayaşa Ülkeleri'nin sosyolojik yapıları ile ilgili yorum için bkz. Ünal (2002: 158).
- [12] İshupitta'nın lokalizasyonu için bkz. Ertem (1973: 59) ve İshupitta, Amasya Turhal hattının doğusundadır (Schuler, 1965: 41).
- [13] Arzawalı Tarhundaradu'nun III. Amenofis'le mektuplaşması (EA 31) ve aralarında evlilik konularının görüşülmesi, dönemin birbiri ile eşit kralları arasında görüldüğünden, Arzawa memleketlerinin I. Şuppiluliuma döneminin bir bölümünde bağımsız olabileceklerini göstermektedir (Götze, 1975: 118-119).
- [14] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Arzawa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 42 vd.) ve del Monte (1992: 14).
- [15] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Ahhiyawa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 1 vd.) ve del Monte (1992: 1).
- [16] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Wiluşa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 484) ve del Monte (1992: 189).
- [17] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Mira'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 269 vd.) ve del Monte (1992: 105). Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Kuwaliya'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 232) ve del Monte (1992: 89).
- [18] Bu ant ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Houwink ten Cate (1979: 267 vd.).
- [19] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Şeha'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte (1992: 144).
- [20] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Hapalla'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 79) ve del Monte (1992: 27).
- [21] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Maşa Ülkesi'nin geçtiği yerler için bkz. Taş (2007:15-34).

- [22] Ahhiyawa bu zamandan itibaren Hititlerin başlıca batı düşmanlarından biri olarak karşımıza çıkacaktır (Götze, 1975:119).
- [23] Bu antlaşmanın hangi Hitit Kralı ile olduğuna dair yapılan araştırmalar için bak. Gurney, 1970, 676 vd. ; Beal, 1986: 433 vd.
- [24] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Şakaddunuwa /Şak(u)tunuwa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 331) ve del Monte (1992: 133).
- [25] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Şišpiunuwa'nın geçtiği yerler için bak. del Monte- Tischler, 1978: 361.; G.F. del Monte, 1992: 146.
- [26] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Şarpunuwa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 354) ve del Monte (1992: 143).
- [27] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Zuliya'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 559) ve del Monte (1992: 212).
- [28] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Şamuha'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 339 vd.) ve del Monte (1992: 137).
- [29] Metinde geçen yer isimleri ile ilgili olarak bkz. Alp (1977: 637 vd.) ve dağlar hakkında bkz. Gonnet (1968: 37, 39 ve 114).
- [30] İşuwa ülkesi, bugünkü Elazığ ili sınırları içinde kalan bölgeyi kapsamaktadır ve kuzeyde Murat ırmağı, güneybatıda ise Fırat Nehri sınır oluşturmaktadır (Klengel, 1968: 63). Elazığ ilinin İçme Bucağı yakınlarındaki Korucutepe'de M. Von Loon ve Guterbock tarafından yapılan kazılarda ele geçen mühür baskılarında Kilu-xhepa, Ari- Şarruma ve Ehli- Şarruma gibi önemli kişi adlarının yer alması buranın ^{mu}İşuwa olabileceğini desteklemektedir (Ertem, 1990: 578, 581). İşuwa'nın lokalizasyonu ile ilgili bkz. Gastrang ve Gurney (1959: 40-41). Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde İşuwa'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte ve Tischler (1978: 154 vd.) ve del Monte (1992: 57).
- [31] Hititçe çivi yazılı metin yerleri ve literatürde Tegarama/Takarama'nın geçtiği yerler için bkz. del Monte- Tischler (1978: 383. vd.) ve del Monte (1992: 154).

KAYNAKÇA

- ALP, Sedat. (1977), "Maşat-Höyük'te Keşfedilen Hitit Tabletlerinin Işığı Altında Yukarı Yeşilirmak Bölgesinin Coğrafyası Hakkında", *Belleten*, C. XLI, S. 164, 637-652.
- ALP, Sedat. (2002), *Hitit Çağında Anadolu*, Ankara.
- ALTMAN, Amnon. (2004), *The Historical Prologue of the Hittite Vassal Treaties*, Ramat-Gan.
- ASTOUR, M.C. (1989), *Hittite History and Absolute Chronology of the Bronze Age*, Partille.
- BEAL, R.H. (1986), "The History of Kizzuwatna and the Date of Şunaşşura Treaty", *Orientalia*, No. 55, (ss. 424 – 445).
- BRYCE, Trevor. (1998), *The Kingdom of the Hittites*, Oxford.
- del MONTE G. F. ve TISCHER J. (1978), *Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte*, RGTC 6.
- del MONTE G. F. (1992), *Die Orts und Gewässernamen der Hethitischen Texte*, RGTC 6(2).
- ERTEM, Hayri. (1973), *Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini*, Ankara.
- ERTEM, Hayri. (1980), *Hitit Devleti'nin İki Eyaleti: Pala-Tium(m)ana İle Yakın Çevrelerindeki Yerlerin Lokalizasyonu Üzerine Yeni Denemeler*, Ankara.
- ERTEM, Hayri. (1990), "Korucutepe'nin Hititler Devrindeki Adı Hakkında", *X. Türk Tarih Kongresi* (ayrı basım).
- FRIEDRICH, J. (1926), *Staatsverträge des Hatti-Reiches in Hethitischer Sprache I* (MVAG 31.1 und 34.1), Leipzig.
- FRIEDRICH, J. (1930), *Staatsverträge des Hatti-Reiches in Hethitischer Sprache II* (MVAG 31.1 und 34.1), Leipzig.
- FRIEDRICH, J. (1952), *Hethitisches Wörterbuch*, Heidelberg.
- GASTRANG, J. ve GURNEY O.R. (1959), *The Geography of the Hittite Empire*, London.

- GÖTZE, Albrecht. (1924), "Kleinasien zur Hethiterzeit", *Orient und Antike*, No. 1, Heidelberg.
- GÖTZE, Albrecht. (1930), "Die Pestgebete des Muršiliš", KIF, No. 1, (ed. F. Sommer ve H. Ehelolf).
- GÖTZE, Albrecht. (1940), *Kizzuwatna and the Problem of Hittite Geography*, New Haven.
- GÖTZE, Albrecht. (1975), "Anatolia From Shuppiluliumash to the Egyptian War of Muwatallish", *History of the Middle East and the Aegean Region c. 1380-1000 B.C.*, (ed. Albrecht Goetze), Cambridge.
- GONNET, Hatice. (1968), "Les montagnes d'Asie Mineure d'après les textes hittites", *Revue Hittite et Asiatique*, No. 83, (ss. 95-171).
- GURNEY, O.R. (1970), "Anatolia", *The Cambridge Ancient History*, Vol. 3, Cambridge.
- GUTERBOCK, H.G. (1956), "The deeds of Šuppiluliuma as told his son Muršili II", *Journal of Cuneiform Studies*, Vol. X, (ss. 41-68).
- HOFFNER, Harry A. (Jr). (1997), *Perspectives on Hittite Civilization: Selected Writings of Hans Gustov Güterbock*, *Assyriological Studies*, No. 26, Chicago.
- HOUWINK TEN CATE Ph. H. J. (1979): The Mashuiluwas Affair: A Join (KBa XIX 46 And Duplicate (KBo IX 77) to Mursilis's Comprehensive Annals, *Studia Mediterranea*. 267 vd.
- KALE, H. (1999): "Anadolu'nun Kayıp Medeniyetleri / Wiluša-2", *Bilim ve Ütopya Dergisi*, Sayı: 61, 70-73.
- KARAUĞUZ, Güngör. (2002), *Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri*, Konya.
- KARAUĞUZ, Güngör. (2005), *M.Ö. II. Binde Orta Anadolu'nun Güney Kesimi*, Konya.
- KINAL, Firuzan. (1947), "Suppiluliuma'nın Suriye Seferleri", *Belleten*, C. XI, S. 41, (ss. 1-13).
- KINAL, Firuzan. (1953), *Arzawa Memleketlerinin Mevkii ve Tarihi*, Ankara.
- KINAL, Firuzan. (1998), *Eski Anadolu Tarihi*, Ankara.
- KLENGEL, Horst. (1968), "Die Hethiter und İšuwa", *Oriens Antiquus*, No. 7.
- KLENGEL, Horst. (1999), *Geschichte des Hethitischen Reiches*, Leiden.
- LAROCHE, Emmanuel. (1971), *Catalogue des textes hittites*, Paris.
- MURAT, L. (1994), "Hitit Metinlerinde Geçen 'Yukarı Ülke' (KURURUUGUTI) Üzerine Bir İnceleme", Ankara Üniversitesi, (yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- MURAT, L. (1998a), "Hitit Coğrafyasında Yukarı Ülke ve Tarihi Önemi", *Türkiye'de Sosyal Bilimlerin Gelişmesi ve DTCF Sempozyumu Bildirileri*, (ss. 175-188).
- MURAT, L. (1998b), "Hitit Dünyasında Gaşgaların Yeri", *III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, (ed. Sedat Alp ve Aygül Süel), (ss. 435-443).
- RIEMSCHNEIDER K. K. (1962), "Hethitische Fragmente Historischen Inhalts Aus Der Zeit Hattušiliš III." *Journal of Cuneiform Studies*, No. 16.
- SCHULER, von E. (1965), *Die Kaşkärer*, Berlin.
- SÜEL, Aygül. (2001), "Ortaköy Tabletleri Işığında Batı Anadolu İle İlgili Bazı Konular Üzerine", *Akten des IV Internationalen Kongresses für Hethitologie*, StBoT No. 45, (ss. 670-678).
- TAŞ, İlknur. (2007), "Hitit Metinlerinde Maşa Ülkesi", *Arkeoloji ve Sanat*, S. 125, (ss. 15-34).
- ÜNAL, Ahmet. (2002), *Hititler Devrinde Anadolu*, C. I, İstanbul.
- ÜNAL, Ahmet. (2003), *Hititler Devrinde Anadolu*, C. II, İstanbul.
- ÜNAL, Ahmet. (1974), "Hattušili III", *Texte der Hethiter*, Vol. 3, No. 1, Heidelberg.
- YİĞİT, Turgut. (1995), "Tarih Öncesi ve Hitit Döneminde İšuwa Bölgesi", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 28, (ss. 233-251).
- YİĞİT, Turgut. (1997), "M.Ö. II. Binyıl Anadolu Kentlerinden Şamuha'nın Tarihi ve Lokalizasyonu Üzerine", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 30, (ss. 274-287).
- WEIDNER, Ernst F. (1923), *Politische Dokumente aus Kleinasien. Die Staatsverträge in akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazkoei (Boghazkoei Studien 8-9)*, Leipzig.

Ugarit'te bulunmuş I. Šuppiluliuma'ya ait mühür